

Avoimet kulttuuriaineistot opetuksessa

Laura Sillanpää (VTM) Avoimien kulttuuriaineistojen ja mediakasvatuksen asiantuntija

Mitä ovat avoimet kulttuuriaineistot?

Avoimet aineistot ovat Internetistä löytyviä aineistoja, joita kuka tahansa voi vapaasti:

- 1) **ladata** omaan tai laajempaan käyttöön,
- 2) **muokata**, yhdistellä tai käyttää osana jotakin kokonaisuutta sekä
- 3) **jakaa** eteenpäin Internetin eri kanavilla.

Avoimia aineistoja voi käyttää myös kaupalliseen toimintaan. Siksi käyttömahdollisuudet ovat lähes rajattomat. Ennen aineistojen käyttöä pitää kuitenkin selvittää, mitä ehtoja hyödynnettävien aineistojen käyttöön liittyy. Avoimien aineistojen käyttöehdot kerrotaan usein lisenssien avulla. Käytetyimpiä lisenssejä ovat Creative Commons -lisenssit **PD**, **CC0** ja **CC BY**. PD ja CC0 tarkoittavat, että kuvat ovat täysin vapaassa käytössä. CC BY –merkintä tarkoittaa, että kuvaa saa vapaasti käyttää, kun sen kuvan tekijä ja/tai sen oikeuden haltija mainitaan kuvan yhteydessä.

Monet museot, arkistot ja kirjastot ovat “avanneet” historiaamme ja kulttuuriperintöömme liittyviä aineistoja avoimiksi aineistoiksi. Aineistot voivat olla esimerkiksi **valokuvia**, **kuvia taideteoksista**, **karttoja**, **videoita** tai **äänitallenteita**. Organisaatiot avaavat aineistoja, jotta mahdollisimman moni löytäisi ne ja käyttäisi niitä luovasti. Kulttuuriaineistoista on tehty esimerkiksi:

- **GIF-animaatioita** (esim. Haavoittunut enkeli: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/19/minka-taideteoksen-sina-haluaisit-nahda-elossa>)
- **Pelejä** (Esim. Runeberg-aiheinen runopeli: <http://runepeli.fi/>)
- **Kankaita** (Esim. itse suunnitellusta kankaasta tehty mekko: <http://www.roued.com/clothing-with-heritage-images/>)
- **Taideinstallaatioita** (Esim. robottikoppakuoriainen: <http://katihyppa.com/cyberbeetle/>)

Esimerkki 1.

Haavoittunut enkeli, Hugo Simberg, 1903. Kansallisgalleria / Ateneumin taidemuseo:

<https://www.flickr.com/photos/finnishnationalgallery/29568380521/>

Haavoittunut enkeli -maalaukkuva on avattu lisenssillä **CC0**. Se tarkoittaa, että kuva on tekijänoikeuksista vapaa. Sitä voi siis käyttää ilman ehtoja. Myös merkintää **PD** eli **Public Domain** voitaisi käyttää tässä yhteydessä.

On kuitenkin hyvien tapojen mukaista, että teoksen tekijä ja organisaatio ilmoitetaan, kun kuvaa tai siitä tehtyä uutta teosta jaetaan eteenpäin. Katso esimerkiksi, miten yllä olevaan kuvaan on viitattu Ylen sivuilla olevassa GIF –animaatiossa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/19/minka-taideteoksen-sina-haluaisit-nahda-elossa>

Esimerkki 2.

Hietaniemen krematorion kappeli, hautajaiset, siunaustilaisuus, 1950-luku. Kuvaaja: Väinö Kannisto.
Helsingin kaupunginmuseo: <https://hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:km0000lks!>

Helsingin kaupunginmuseo tarjoaa yli 43 000 teos- ja valokuvaa lisenssillä **CC BY**. Se tarkoittaa, että museo pitää mainita aineiston lähteenä aina kun jakaa kuvia tai niistä tehtyjä uusia teoksia eteenpäin.

Organisaatioilla voi olla aineistojen yhteydessä myös tarkempia ohjeita siitä, miten niihin tulee viitata. Helsingin kaupunginmuseo vaatii, että kuvaajan nimi on mainittava, jos kuvaaja on tiedossa (katso esimerkiksi miten yllä olevaan kuvaan on viitattu).

Kuvissa esiintyviltä henkilöiltä on myös pyydettävä lupa, jos haluaa käyttää kuvia markkinointi- tai mainostarkoituksessa. Hyvin vanhojen kuvien kohdalla tämä on kuitenkin käytännössä aika vaikeaa.

Avoimet aineistot opetuksessa

***Esimerkki.** Suomen valokuvataiteen museon [Tulkintoja ja tietoa](#) -hankkeessa kehitettiin yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa keinoja käyttää avoimia aineistoja eri ilmiöiden käsittelyssä. Lähtökohtana oli oppilaiden luova ja aktiivinen toiminta. Tuloksena syntyi **patsaita, lisättyä todellisuutta hyödyntäviä taideteoksia**, konkreettisia ja kuvitettuja **vuoropuheluita menneen ja nykypäivän välillä**, **Escape Room** sekä paljon **tarinoita ja pohdintoja** kuvien käyttömahdollisuuksista.*

Vapaasti käytettävissä olevia aineistoja voidaan käyttää opetustilanteissa monella tapaa. Niiden avulla voidaan käsitellä erilaisia ilmiöitä, esimerkiksi ihmisoikeuksia sekä ihmisen ja ympäristön vuorovaikutukseen liittyviä kysymyksiä. Yksinkertaisimmillaan kuvien ja videoiden avulla voidaan käynnistää keskusteluita ja tehdä vertailuja esimerkiksi menneisyyden ja nykypäivän välillä. Aineistojen avulla voidaan myös harjoitella erilaisia taitoja kuten kriittistä medialukutaitoa sekä toteuttaa meille kaikille luontaista uteliaisuutta ja luovuutta. Vapaat käyttöehdot mahdollistavat monipuolisen aineistoilla leikkelyn. Aineistojen luova uudelleenkäyttö voi jo ollakin tuttua monelle oppilaalle esimerkiksi meemien ja GIF-animaatioiden muodossa.

Oppilaiden kanssa avoimia aineistoja voisi käyttää esimerkiksi:

- esitelmien tai tarinoiden kuvituksena,
- osana sävellystä tai bändin musiikkivideota,
- inspiraationa uuteen taideteokseen,
- myyntiin menevän kangaskassin kuvituksena tai
- mobiilipelin suunnittelussa.

VINKKEJÄ

Avoimia kulttuuriaineistoja:

- Suomen valokuvataiteen museo: <https://www.flickr.com/photos/valokuvataiteenmuseo/albums>
- Helsingin kaupunginmuseo: <https://hkm.finna.fi/>
- Yle arkisto: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/05/18/avoin-data-tarjolla-ylen-sisaltoja-ja-metatietoa>
- Kansallisgalleria: <https://www.kansallisgalleria.fi/avoin-data/>
- Arkistojen, museoiden ja kirjastojen tietokanta Finna: <https://www.finna.fi/>

Lisää avoimista aineistoista:

- *Kohti avointa kulttuuria* -opas: <http://avoinglam.fi/opas.pdf>
- Creative Commons -lisenssit: <https://creativecommons.fi/lisenssit/>
- AvoinGLAM-verkosto: <http://avoinglam.fi/>

